

Richard Faltin, krigskirurg och violinkännare

TOM SCHEININ OCH MAIJA KOLEHMAINEN

Richard Faltin (1867–1952) är ihågkommen på grund av flera olika saker. Under sin långa karriär utvecklade han kirurgiska tekniker och anses vara en banbrytare inom bland annat plastikk-, maxillo-facial- och krigskirurgi. Han blev också känd som mannen som opererade generalguvernör Bobrikov, som Röda Korsets (RK) kirurg i sju olika krig (alltid på den förlorande sidan), som grundaren av Kirurgföreningen i Finland och inte minst för sin passion för kammarmusik och gamla violiner.

Familjen Faltins rötter är i Skottland, därifrån släkten kom till Tyskland under trettioåriga kriget. Fadern Friedrich kom från en mycket musikalisk och internationell familj. Två av de sju syskonen flyttade till England medan Friedrich kom till Viborg 1856 för att bli lärare vid den tyskspråkiga Behmska skolan och gifte sig med Olga Holstius. Richard var det tredje av deras sex barn. Enligt sina memoarer verkar Faltin ha haft en lycklig barndom med en älskande familj och friskt uteliv. Med hans egna ord var han ”mycket livfull och hade ett otroligt stort behov av kroppsrörelse”. Tyvärr hade tre av syskonen svåra psykiska problem, vilket fick den unge medicinaren att tro att familjen hade en genetisk benägenhet för psykiska sjukdomar och i sina memoarer ”Mitt liv” skriver han att ”... jag hörde till ett olyckligt släkte som icke hade rätt att fortplanta sig”. Faltin fattade beslutet att aldrig gifta sig eller skaffa barn. Något som han som en barnkär människa senare ångrade. Under skolåren bekantade sig Faltin med många senare stormän, bland annat Gustaf Mannerheim. Sannolikt var det morfadern och läkaren Nils Holstius som inspirerade Faltin att bli medicinare.

Krigskirurgi

Faltin inledde sin karriär inom krigskirurgin som 22-årig medicinare som Gardesbataljonens fältskär i Krasnoje Selo och med en studieresa till Grekland under det grekisk-turkiska kriget våren 1897. Han ansökte om ett understöd från

RK och beviljades förutom penningmedel också två sjuksköterskor för att utbildas. Politik och intriger i Aten ledde till stor frustration och Faltin konstaterade att han inte lärt sig någonting positivt på resan, men han fick i alla fall fruktbara impulser och ett intresse för krigskirurgin. Den bästa lärdomen tycks ha varit insikten om hur viktigt det är med god personal, något som Faltin var mycket noggrann med vid sina senare resor.

Sina lärdomar om skottskador kunde Faltin utnyttja den 16 juni 1904, när Eugen Schauman sköt generalguvernör Bobrikov med tre skott i senaten. Två skott var ofarliga, men det tredje träffade buken och orsakade svår inre blödning och tunntarmsskador. Bobrikov bars hem till Smolna och professor Hjalmar von Bonsdorff tillkallades, trots att han var känd som en självständighetsivrare, och han konstaterade att en omedelbar operation krävdes. Bobrikov lär själv ha sagt att han ville till finska Kirurgen, inte till det närmare belägna ryska militärsjukhuset på Unionsgatan. Tre timmar senare låg han nedsövd i operationssalen på Kirran, ditburen av fyra gendarmar och med stort följ, så att hela Kaserngatan ”glittrade av rödt och guld och grannt”. Orsaken till att Faltin opererade Bobrikov var att det var sommar och att prefekten, professor Ali Krogius, var på semester. Operationen förlöpte utan större problem; patienten fick intravenös koksaltlösning eftersom blodtrycket var lågt och 75 centimeter tunntarm avlägsnades. För att vinna tid gjordes anastomosen med en Murphys

knapp. Trots alla ansträngningar dog generalguvernören följande natt.

År 1904 började det rysk-japanska kriget och Faltin deltog som chef för RK:s ambulans. Förutom Gustaf Mannerheim, som högfibril sökt sig till ambulansen, skötte Faltin bland annat 222 svåra sårskador. Trots pågående krig och svåra förhållanden redovisade Faltin noggrant sina resultat i Finska Läkaresällskapets Handlingar 1906. Till de viktigaste lärdomarna från detta krig hör aggressiv revision av skottskador med påföljande immobilisering. Faltin organiserade också en effektiv evakuering av de skadade som annars transporterades långa vägar med tåg. Vidare bekantade sig Faltin också med gummihandskar och röntgenapparat. Nio år senare var Faltin på väg till Kirurgen och passerade Kaserntorget där gardesbataljonen stod uppställd och orkestern spelade kejsarhymnen – första världskriget hade börjat. ”Man kände att detta ögonblick var en vändpunkt i människosläktets historia”. Som chef för RK:s ambulans avreste Faltin till Petersburg och via Vilnius till Polotsk, där han planerade nya metoder för att immobilisera armar och ben med pappskenor, den så kallade aeroplanen. Käkfrakturer behandlades med extraoral extension och metalltrådsproteser. Skottskador på halsen och i ansiktet korrigerade Faltin med lokala (transpositionens) lambåer och resultaten var ypperliga. Ryktet spred sig snart bland andra krigskirurger, som flitigt besökte Faltin. Från Polotsk återvände Faltin till Helsingfors där inbördeskriget snart

bröt ut. Mannerheim hade bett Faltin bli chefsläkare för de vita trupperna i Vasa men på grund av kriget var Faltin tvungen att stanna i Helsingfors, där han grundade två olika RK-sjukhus, det ena i hotell Kämp och det andra i det gamla Tilkkasjukhuset. Där sköttes såväl vita, röda, tyska som ryska skadade.

Följande krig för Faltin var det italiensk-abessinska kriget 1935 och 1936, dit Faltin reste med den finska RK-ambulansen. Faltin var då frustrerad och missnöjd med de möjligheter som hans mycket väl planerade och fungerande ambulans gavs för att sköta skadade. I tältförhållanden gick det inte att utföra någon finare kirurgi. Största delen av patienterna led dock av olika tropiska sjukdomar.

Under vinterkriget var den då redan 73-åriga Faltin förutom Mannerheims rådgivare också chef för den käkkirurgiska avdelningen i Vasa och han fortsatte med samma arbete i Jyväskylä och senare på RK:s Invalidsjukhus.

Finlands Röda Kors

Faltin var aktiv i Finlands Röda Kors (FRK) från sekelskiftet fram till sin död. Förutom chef för den finska RK-ambulansen var han ordförande för FRK 1919. Efter en organisationsförändring 1920 verkade han som vice ordförande, med senatorn Edvard Hjelt, hans sväger, som ordförande ända till 1922. Efter Hjelts död rekryterade Faltin sin vän Mannerheim till ordförande, eftersom denne nyligen hade lämnat alla sina statliga plikter. Mannerheims berömmelse förenad med Faltins professionella kunskaper ledde till många förbättringar inom sjukvård, folkupplysning och FRK:s krisberedskap. Efter första världskriget bestod FRK mest av ambulansutrustning utan något eget sjukhus. Faltin skyndade på sjukhusprojektet och införskaffade 1923 en tomt vid Topeliusgatan och 1924 en fastighet vid Smedsgatan. Först 1928 realiserades drömmen om ett eget sjukhus ekonomiskt och en sjukhuskommission inrättades. Faltin ombads bli sjukhusets överläkare, men han var missnöjd med kommissionens verksamhet och tyckte att han var för gammal och vägrade. ”Jag märkte, att de inte hade den ringaste förståelse för sjukhusföretagets ideella sida, för den anda jag velat ingjuta och de traditioner jag velat bevara. Jag kände mig som en

främling bland dem. Min misstämning var svår.” Senare ångrade Faltin sig, ”Det hade varit mitt livs dröm att vara chef för ett eget sjukhus, som jag skulle kunna trycka min stämpel på som kirurg, läkare och människa ... Och så smärtade det mig innerligt, att jag hade försuttit dessa tillfällen, de sista som bjöds mig, att leva självständigt och helt och ge mitt liv ett harmoniskt slut”. Byggnadsarbetet påbörjades 1931 och den 24 september 1932 invigdes den tidens modernaste för krigsförhållanden planerade sjukhus. I sitt invigningstal betonade Mannerheim hur tanken på ett Röda Kors-sjukhus inte var något nytt utan uppkommit under rysk-japanska kriget, då Faltin för andra gången varit tvungen att utrusta och leda en fältambulans och då insett betydelsen av ett permanent sjukhus för soldater. Under fortsättningskriget påverkade Faltin också planeringen av Tölö sjukhus så att Tallbackatomten köptes för en utvidgning.

Kirurgföreningen i Finland

Efter inbördeskriget var Faltin aktiv med återuppbyggandet av landet via Röda Korset, men såg också behovet av aktiv utveckling av kirurgin. Den svenskspråkiga Kirurgiska föreningen i Finland hade varit verksam i Helsingfors 1889–1896 och Nordisk Kirurgisk Förening hade grundats 1893. På grund av språkstridigheterna under 1920-talet tyckte Faltin att det behövdes en tvåspråkig förening för alla finska kirurger för att utöka samhörigheten bland kollegerna. Faltin ansåg språkstridigheterna vara motbjudande – han själv behärskade sex språk och hade varit den första att föreläsa på finska i medicinska fakulteten. Han erbjöds även den första finskspråkiga professuren i kirurgi i början av 1920-talet. Faltin inbjöd fjorton kirurger till ett möte på Ständerhuset och en förberedande regelkommitté med Faltin, Birger Runeberg, Simo Brofeldt och Onni Tawaststjerna som medlemmar valdes. Faltin var sedan ordförande för det stiftande mötet för Kirurgföreningen i Finland – Suomen kirurgiyhdistys den 13 december 1925, där tjugo kirurger var på plats. Medlemsantalet steg redan det första året till femtio och Kirurgföreningen är fortfarande livskraftig och dess högsta hedersbetygelse är Faltin-medaljen.

Bild 1. Richard Faltin i Finlands Röda Kors uniform (Finlands Röda Kors bild).

Bild 2. Richard Faltin på Finlands Röda Kors spaltgomssjukhus (Finlands Röda Kors bild).

Kammarmusik och violiner

Hundar, jakt, fiske och natur var viktiga fritidsintressen för Faltin, men kammarmusik och gamla violiner tycks ha varit hans käraste hobby. Musik hade varit en viktig del av den Faltinska familjens liv redan i Richards barndom. Faltin spelade i en kvartett med bröderna Jean och Christian Sibelius samt Ernst Lindelöf. Han delade sitt intresse för gamla violiner med sin kusin Harry Wahl, som före vinterkriget hade den största violinsamlingen i Finland. Faltin var en skicklig violinist och sakkunnig gällande gamla violiner. Han ägde många fina instrument, bland annat en violin som ansågs vara en Stradivarius. Faltin själv ansåg den vara "amatiserad". Först på 1990-talet kunde det påvisas att violinen faktiskt var byggd av Amati. Faltin var med och grundade Finlands kammarmusikförening 1945 och han var föreningens andra hedersledamot (Sibelius var den första). Han stödde kraftigt byggandet av violiner och var med om att bilda Violinbyggarnas förening 1947.

Faltin var aktiv hela sitt liv. Han drabbades av hjärninfarkt och hemipares 1951 och dog 1952. I sitt testamente delade han sin egendom noggrant och med speciell omsorg för sin violinsamling. Han begravs på Sandudds begravningsplats och på gravstenen står Röda Korsets motto "Inter arma caritas" (barmhärtighet i krig). Med släktens tillstånd tar Kirurgföreningen i Finland hand om graven.